

Binnenkort gaat het radio-programma *De Taalstaat* samen met *Onze Taal* weer op zoek naar de beste leraar Nederlands. Waar zijn de genomineerden zo goed in? Hoe maken ze hun leerlingen enthousiast? Gesprek met eerdere finalisten en een jurylid.

JAN ERIK GREZEL EN
KEES VAN DER ZWAN

“Ik wil uitstralen dat ik het vak prachtig vind”

Gesprek met de beste leraren Nederlands

“Een leerling zei eens: ‘Van u heb ik leren nadenken over taal en over wat er áchter taal zit.’ Ik was erg gevleid dat ik dat kennelijk voor elkaar had gekregen.” Heleen Ogier (44), docent Nederlands aan het Rijnlands Lyceum in Wassenaar, was in 2014 een van de finalisten in de eerste editie van de verkiezing ‘beste leraar Nederlands’. Zij is met drie andere eerder genomineerde docenten aangeschoven voor een gesprek over de vraag wat een goede docent Nederlands is. De vier zijn kandidaat gesteld door hun leerlingen en collega’s. Waarom juist zij?

Jan de Jong (41), Vlaams finalist in 2015 en docent aan het Mater Salvatorisinstituut in Kapellen: “Ik ben door een collega aangemeld, nota bene een leraar lichamelijke opvoeding. Hij kent mij als iemand die hartstocht en enthousiasme voor het vak uitstraalt. Mijn leerlingen vinden het nuttig dat ze

enkele vaardigheden, zoals het samenvatten van een tekst, ook kunnen toepassen bij bijvoorbeeld geschiedenis.”

De nominatie van Dieke Witter (63) kwam in 2014 uit heel onverwachte hoek. Zij gaf tot voor kort les op de Waldheim-mavo in Baarn. “Het waren de als lastig bekendstaande leerlingen die mij hebben voorgedragen. Ik vroeg hun waarom. ‘U legt het goed uit,’ zeiden ze, ‘en u bent streng en toch aardig. Bij u is het rustig in de klas en kunnen we werken. Zo leren we tenminste wat.’”

Quiz

Martijn Koek (44), docent aan het Keizer Karel College in Amstelveen, kreeg in 2014 de eerste prijs uit handen van onderwijsminister Bussemaker. “Ik ben genomineerd door een oud-leerling, omdat ik bij hem interesse voor literatuur gewekt heb. Ik wil

Finalisten van de verkiezing 'beste leraar Nederlands': Martijn Koek, Heleen Ogier, Dieke Witter en Jan de Jong (v.l.n.r.).

graag mijn passie voor taal overbrengen en leerlingen laten nadenken. Het gaat niet om 'goed' of 'fout', maar om de manier waarop ze tot een antwoord komen. Voor de bespreking van vier middeleeuwse verhalen, waaronder *Beatrijs* en *Van den vos Reynaerde*, had ik bijvoorbeeld een quiz gemaakt. Leerlingen mochten protesteren als ze het niet eens waren met de antwoorden op de vragen. Dat leidde tot discussie, bijvoorbeeld over de vraag of De Reinaert een goede naam voor een basisschool zou kunnen zijn; op die manier worden leerlingen uitgedaagd."

De verkiezing van 'beste leraar Nederlands' wordt sinds 2014 jaarlijks georganiseerd door het enige taalprogramma op de radio, *De Taalstaat* (zaterdags van 11.00 tot 13.00 uur, NPO Radio 1), in samenwerking met Onze Taal. De *Taalstaat*-redactie selecteert de twaalf toppers. Die presenteren zich live in het programma, waarna een vakjury de beste drie kiest, en een publieksstemming onder luisteraars uiteindelijk de winnaar aanwijst.

Waar let de jury vooral op? Peter-Arno Coppen, hoogleraar vakdidactiek van het Nederlands, *Onze Taal*-redacteur en een van de drie juryleden: "Een docent moet natuurlijk weten hoe je iets overbrengt. Maar kennis van het vak is ook belangrijk. Daarnaast is een vernieuwende of vakoverstijgende aanpak een pre." Dat bleek in 2015. De winnaar van dat jaar, Arnoud Kuijpers (27) van het Candea College in Duiven, staat bekend als de 'YouTube-leraar': hij maakt veel gebruik van eigen filmpjes waarin hij taalproblemen inzichtelijk maakt. Die zet hij op internet, en de leerlingen bekijken de filmpjes als huiswerk. Tijdens de les is er dan alle ruimte om een probleem te bespreken en ermee aan de slag te gaan in de vorm van oefeningen.

Structuur

Het lijkt een open deur: goede docenten hebben het lesgeven in de vingers én zijn thuis in hun vak. De vrouwelijke docenten in dit gezelschap leggen de nadruk op de didactische kant van de lessen Nederlands. Ogier: "Ik hou van het vak hoor, en ik heb altijd graag geschreven, maar ik vind vooral het lesgeven heel leuk. Daarbij zoek ik de raakvlakken met andere vakken, want Nederlands is ook aardrijkskunde en geschiedenis. Als ik gedichten behandel, stel ik aan de orde: waarom zijn die gedichten op die plek en op dat moment geschreven?" Een ander voorbeeld van haar vakoverstijgende aanpak: "Tegen

"Ik zoek de raakvlakken met andere vakken, want Nederlands is ook aardrijkskunde en geschiedenis."

een brugklas die onvoldoende scoort op aardrijkskunde, zeg ik: 'Neem voor de volgende keer je aardrijkskundeboek mee.' Het blijkt dat ze in een tekst over bijvoorbeeld Zuid-Afrika geen structuur kunnen aanbrengen. Dan help ik ze op weg: 'Kijk, hier staat *Ten eerste*. Wat zal er dan verderop staan?'"

"Mijn jonge leerlingen zijn heel chaotisch. Als ze hun naam op een proefwerkblaadje moeten schrijven, staat er bijvoorbeeld alleen 'Fleur', alsof dat voldoende is. Ik leer ze om vaste stappen te zetten. Zonder structuur raken ze in paniek."

Martijn Koek herkent dat. "Veel brugklassers zijn ook onzeker door de grote overstap van de basisschool naar de middelbare school. Ze voelen dat ze de schoolkeus waar moeten maken. Ik houd rekening met de druk. Tot de herfstvakantie mogen ze alles herkansen. Er kan zó veel misgaan wat niets met gebrek aan capaciteiten te maken heeft."

D's en t's

Terug naar de vraag wat nu eigenlijk specifiek een goede docent Nederlands is. Koek: "Als docent wil ik uitstralen dat ik het vak prachtig vind. En ik zie graag dat ze na hun schooltijd ook iets hebben aan wat ze bij mij geleerd hebben. Als ze later boeken uit de bibliotheek halen omdat ik ze heb laten zien hoe rijk literatuur kan zijn, ben ik geslaagd."

Dat mag zo zijn, een docent moet ook concrete taalproblemen behandelen. Hoe snijden ze spellingkwesties aan? Ogier: "Die lessen over d's en t's? Dat vinden 'bruggers' dodelijk saai." Koek: "Niets is op zichzelf saai. Als ze spelling langzamerhand onder de knie krijgen, merken ze vanzelf dat het leuker wordt. De taak van de leraar is leerlingen te laten ervaren dat het niet saai is." De Jong kruipt in de

Verkiezing beste leraar Nederlands

Een hooggewaardeerd onderdeel van het radioprogramma *De Taalstaat* (zaterdags van 11.00 tot 13.00 uur, NPO Radio 1) is de verkiezing van de beste leraar Nederlands. Die vindt plaats in samenwerking met Onze Taal, en wordt gesteund door onderwijsorganisaties in Nederland en België. Genomineerden geven in een minuut of zeven hun kennis en kunde ten beste. Jan de Jong, genomineerde in 2015: "Het is radio, het gaat razend snel, hè. Daar was ik niet op voorbereid. Je moet jezelf 'pitchen'."

Peter-Arno Coppen, jurylid: "De drie leden van de jury zijn in de twee eerdere edities onafhankelijk van elkaar tot hetzelfde oordeel gekomen. De deelnemers hebben hun eigen sterke kanten. Dieke Witter bijvoorbeeld was sterk in klassenmanagement, terwijl Heleen Ogier en Martijn Koek hoog scoorden op vernieuwing." De hele procedure lijkt misschien wat willekeurig, maar Peter-Arno Coppen denkt dat het werkt: "Op deze manier is toch beslist kwaliteit komen bovendrijven." Presentator Frits Spits voegt eraan toe: "De bedoeling van de zoektocht is vooral ook om het vak van leraar Nederlands positief te belichten."

Wat zijn de plannen voor dit jaar? Spits: "We willen graag docenten die lesgeven aan vluchtelingen bij de verkiezing betrekken. Hoe maken zij buitenlanders wegwijs in onze taal? We hebben instanties als het COA benaderd, zodat gegadigden aangemeld kunnen worden. De zoektocht naar de beste leraar gaat begin januari van start; uiteindelijk wordt op 28 mei de winnaar bekendgemaakt."

De docenten in gesprek; in het midden: jurylid Peter-Arno Coppen.

Foto: Saskia Aukema

huid van de leerling: “Ik zeg: ‘Dit gaan jullie niet boeiend vinden.’ Dan valt het altijd mee.”

Witter benadrukt het belang van succesbeleving: “Kinderen op het vmbo vinden het prima om iets in te slijpen en regels te leren. Zo presenteer ik het ook: we gaan er even flink tegenaan met die spellingregels, en dan weet ik zeker dat jullie een goed cijfer zullen halen. Bovendien begrijpen vmbo-leerlingen heel goed dat een sollicitatiebrief foutloos moet zijn.”

Koek geeft veel les in de bovenbouw van de havo en het vwo. Hij probeert leerlingen aan te zetten tot reflectie. “Wij kijken verder dan alleen de regels. Ik laat ze zien dat iedereen spelfouten maakt. Hoe komt dat? En waarom is het belangrijk om goed te spellen?”

Tienerzwangerschappen

Spelling staat niet te boek als het meest spannende aspect van het vak. Veel docenten zijn Nederlands gaan studeren vanwege hun belangstelling voor literatuur. Dat geldt zeker ook voor De Jong. Bij zijn

leerlingen wil hij liefde voor literatuur kweken.

“Maar daarbij probeer ik zo veel mogelijk aan te sluiten bij hún wereld. *Beatrijs* koppel ik aan tienerzwangerschappen. En van *Van den vos Reynaerde* heb ik een rapversie laten horen; op die manier is die moeilijke Middelnederlandse tekst, met al die dubbelzinnigheden, voor hen een stuk duidelijker geworden.”

Koek: “Enthousiasme wek je ook op door leerlingen te laten ervaren dat ze wat leren. We hadden in de hoogste klassen *De engelenmaker* van Stefan Brijs gelezen, een boek waar je inhoudelijk van alles mee kunt. De leerlingen zouden er een toets over maken. Toen besloten mijn collega’s en ik om de toets een les van tevoren al te geven; ze mochten met elkaar overleggen wat goede antwoorden zouden kunnen zijn. Dat lokte een gesprek uit, en daardoor gaat zo’n boek veel meer leven.”

Hoe eigentijds en spannend docenten hun lessen ook maken, ze zijn gebonden aan eindexameneisen. De schoolleiding houdt secuur het slagingspercentage bij de examens in de gaten. In Nederland is leesvaardigheid het belangrijkste onderdeel van het centraal schriftelijk examen. Dat bestaat uit een pittig essay met vragen en opdrachten. Het onderdeel is omstreden. Het toetst eigenlijk geen taalvaardigheid, maar vooral “examenvaardigheid”, zo schreef een aantal hoogleraren Nederlands twee jaar geleden in een petitie aan de Tweede Kamer. Hoe pakken de beste docenten Nederlands de voorbereiding op dat examen aan? Ogier: “Met leerlingen probeer ik na te gaan hoe je tot ‘het goede antwoord’ komt. Dat is inderdaad een training in het trucje. Leerlingen moeten zich gaan afvragen wat de toetsmaker wil horen. Het deugt niet, maar we willen dat ze slagen. We zitten nu eenmaal in dat keurslijf.”

Koek doet het anders. “Ik gebruik bij het oefenen niet alleen bestaande teksten, maar laat de leerlingen ook zélf een tekst schrijven, die ik dan via een beamer projecteer. Dan gaan we na wat er voor goe-

Hoogleraren: vak Nederlands moet aantrekkelijker

Half december pleitten vier hoogleraren in de NRC voor vernieuwing van het schoolvak Nederlands. Volgens de neerlandici – Yra van Dijk, Marc van Oostendorp, Thomas Vaessens en Arie Verhagen – zijn leraren en leerlingen ontevreden over het lesprogramma Nederlands, en vinden scholieren het een saai vak. Ze willen dat er een commissie van deskundigen komt die werkt aan een nieuw leerplan en een nieuwe lesmethode.

Wat vinden de beste docenten van dit initiatief? Martijn Koek: “Het is goed dat het pleidooi vooral lijkt te gaan over de inhoud van het vak, en het niet de zoveelste oproep is voor meer ICT, en de ‘docent als begeleider.’” Ook Jan de Jong en Heleen Ogier zijn positief. Ogier: “Nederlands is zoveel meer dan d’tjes en t’tjes op de juiste plaats zetten. Ik mis nu de tijd en ruimte voor verdieping.” Dieke Witter benadrukt de rol van de leraar: “Goede lesprogramma’s zijn belangrijk, een goede docent is cruciaal.” (Zie ook blz. 30.)

de en foute antwoorden bij te verzinnen zijn, en dan komen vanzelf ook de ‘trucjes’ ter sprake. Leerlingen zijn er op die manier heel sterk bij betrokken, want het is hun eigen werk.”

Communicatiever

Wat is er allemaal veranderd sinds de docenten zelf in de schoolbanken zaten? Jan de Jong: “Het vak is veel communicatiever geworden. Training in vaardigheden als argumenteren en structurerend lezen maken nu de hoofdmoot uit, niet enkel de kennis van de taal. Ikzelf zou graag meer met leerlingen praten over mooie boeken. Leerlingen doen dat ook graag, als ze er maar geen leesverslag over hoeven schrijven.”

Volgens Koek zijn de overeenkomsten met vroeger veel groter dan de verschillen. “De technologische middelen en manieren veranderen, en je hoort

steeds meer dat de docent een begeleider van het leerproces aan het worden is. Maar inhoudelijk wijzigt er niet veel. Wél wordt het onderdeel literatuur steeds kleiner.” Witter, met veertig jaar leservaring: “Leerlingen veranderen niet wezenlijk. Onze benadering verandert. In de jaren zeventig werkte ik op een landbouwschool. Ik had veel probleemkinderen in de klas, lastig om mee te werken. Ik liet ze het tijdschrift *Boerderij* meenemen van huis, en dat sprak ze aan. Achteraf denk ik: een groot deel was dyslectisch, autistisch en noem maar op. Zo worden die leerlingen nu gediagnosticeerd. Dat bestond toen ook, maar we benoemden het niet.”

Volgens Ogier zijn leerlingen tegenwoordig veel mondiger en vrijer, maar ook onzekerder. Zelfs haar brugklasleerlingen zitten bijna allemaal op huiswerkbegeleiding. “De druk om optimaal te presteren is groot.” <

Reacties

‘Wij herkennen ons niet in dat beeld’

DANIÉL DE JONGH - UTRECHT

Ton van der Wouden behandelt in het oktobernummer de uitdrukking ‘Wij herkennen ons niet in dat beeld’, die geregeld door bedrijven, organisaties en ministeries wordt gebruikt. Voor deze standaardreactie heb ik een allergie ontwikkeld, niet alleen door de voorspelbaarheid ervan (die doorgaans groter wordt naarmate de ernst van de aantijgingen of misstanden toeneemt), maar vooral ook omdat ik vaak de indruk krijg dat deze woorden in werkelijkheid betekenen: ‘Wij herkennen ons natuurlijk volledig in het geschetste beeld, maar zijn absoluut niet van plan daar consequenties aan te verbinden.’

Paddestoelnamen

JAN VAN DEN ENDE - BRIELLE

Met veel genoegen las ik het ‘gezwam’ van Kees van Reenen in zijn artikel over paddestoelnamen (‘Donkere pronkridder verleidt gesluiserde dame’) in het oktobernummer. Toch had ik achteraf het gevoel dat er een fraaie kans gemist is:

Foto: Chrumps / Wikimedia

Reuzenparasollen.

waarom vond de titelscène van Van Reenens sprookjesverhaal niet plaats onder de ‘reuzenparasol’? Deze paddestoel is voor mij (en mijn gezin) als liefhebber van eetbare paddestoelen echt hét culinaire hoogtepunt!

Engels in de kleuterklas

NICO VAN DER VLIST - ZUIDHORN

In de novemberaflevering van de rubriek ‘Tamtam’ wordt gemeld dat het Platform Onderwijs 2032 het kabinet aanbeveelt om al in de kleuterklas met Engelse les te beginnen. Ik ben daar een groot voorstander van. Er is niets belangrijkers dan dat toekomstige wereld-

bewoners, niet gehinderd door taalproblemen, met elkaar kunnen converseren. Er zijn echter verschillende soorten Engels: het Amerikaanse Engels, dat kinderen meestal al op tv horen, en het Britse Engels – twee varianten die grammaticaal en qua uitspraak van elkaar verschillen. Mijns inziens moet duidelijk worden gekozen welke variant wordt onderwezen. Mijn voorkeur zou uitgaan naar de Britse variant.

Beschikken

JOS MOORTGAT - ROTTERDAM

Als Vlaming wil ik graag reageren op het artikel ‘Ronaldo legt Elche op zijn boterham’, waarin Marijke von Bergh de taal van de Vlaamse sportzender *Sporza* belicht (*Onze Taal* november). Het daarin gegeven citaat “Mitrović mocht beschikken en Kljestan kwam het middenveld wat meer stofferen” wordt geparafraseerd als “Mitrović kwam het veld in voor Kljestan.” Ik weet weliswaar heel weinig van voetbal, maar dit klopt niet. Als in mijn diensttijd een meerdere tegen een mindere zei dat hij mocht (of kon) beschikken, betekende dit dat het onderhoud ten ein-

Reacties naar:

redactie@onzetaal.nl, of

Redactie *Onze Taal*, Raamweg 1a, 2596 HL Den Haag.

Formuleer uw reactie kort en bondig, bij voorkeur in niet meer dan 250 woorden.

de was en de militair mocht gaan. Dus het eerste deel van de zin moet wel betekenen dat Mitrović het veld moest verlaten. Uit het tweede deel begrijp ik dat Kljestan wat kleur kwam brengen op het middenveld, en dat hij dus Mitrović verving.

Aanhalingstekens

JAAP VERHAGE - UTRECHT

Gerrit Lansink signaleert in de rubriek ‘Taalgernissen’ in het oktobernummer dat in bijvoorbeeld ‘t en ‘n steeds vaker de apostrof op z’n kop geplaatst wordt (dus als een ‘zesje’ in plaats van een ‘negentje’). Dat komt doordat de tekstverwerker zo’n apostrof als een ‘aanhalingsteken openen’ beschouwt. Jaren geleden heb ik de automatische plaatsing van zulke aanhalingstekens in Word gedeactiveerd, zodat ik voortaan zelf kon plaatsen wat, waar en wanneer ik wilde. Voor wie hierin geïnteresseerd is: de handleiding is te lezen op de website van *Onze Taal*: www.onzetaal.nl/apostrofs. <